

Vandana Shiva – huvudperson i filmen "Bullshit"

– En indisk sari ger mig frihet, men LÉVIS-JEANSEN ÄR FÖR TRÅNGA

– Jag lärde av Einstein som utbildad kärnfysiker, men blev aktivist och fick utbildning i Chipkorörelsen. Det var kvinnor som bekämpade skogsavverkningarna på Himalayasluttningen. "Döda hellre oss än träden – de är vårt liv", sa de.
– Både hydrologi och ekologi lärde jag mig av dessa kvinnor som varken kan engelska eller använder Power Point.

Det är den indiske miljöaktivisten och mottagaren av The Right Livelihood Award, det alternativa Nobelpriset, Vandana Shiva som vid ett Sverigebesök berättar om sin väg till att bli den hon är. Jag sitter i publiken på biografen Zita i Stockholm och lyssnar till henne tillsammans med miljöintresserade och aktivister som samlats efter det att den nya filmen "Bullshit" just visats.

Filmen är gjord av filmarna PeÅ Holmqvist och Suzanne Khardalian och handlar bland annat om Vandana Shivas kamp mot genteknikföretaget Monsanto's försök att ta patent på indiskt vete. Filmtiteln "Bullshit" kommer sig av att Barun Mitra, en indisk lobbyist för Vandana Shivas motståndarsida, vid ett tillfälle delade ut ett "struntprats"- ("bullshit")-pris till henne.

Emellertid är struntprat det som Van-

dana Shiva sysslar med minst av allt. I filmen skildras hur Vandana Shiva tillsammans med daliter – så kallade "kastlösa" indiska kvinnor – stoppar Coca Cola i en konflikt om den indiska delstaten Keralas grundvatten. Hon påvisar också sambandet mellan globaliseringen och självmorden bland bönder i Indien:

– Jag hade studerat Indiens "gröna revolution" som sågs som ett alternativ till en "röd revolution". Men jag såg vilka kostnader också den gröna revolutionen hade. USA och Världsbanken sa: "Vill ni ha vete så måste ni börja använda kemikalier!"

Mångfald är det enda hållbara

– Jag sysslar fortfarande en del med forskning, men visar inte upp resultaten. För 10 år sedan skulle det bara varit vita män som talat i denna film. Jag har växt upp i en kultur med 2000 språk, 25 alfabeterna, och 20-30 olika slags växtsorter i maten varje dag. Mångfald är det enda i längden hållbara inslaget i människans kultur. Mångfalden kommer att överleva. Förstörs mångfalden skapas monokulturer. Monokulturer skapas av besprutningsmedel som Roundup, konstaterar Vandana Shiva.

Mikael Löfgren som är samtalsledare frågar hur Vandana Shiva ser på frågan om demokrati i världen:

– Du använder uttrycket "jorddemokrati" (Earth Democracy). Vad menar du med det?

– Jorddemokrati är en destillation av 30 års arbete, säger Vandana Shiva. Det som nu kallas "demokrati" har däremot ingått ett äktenskap med globaliseringsprojektet. Den fria marknaden är i själva verket ingen fri marknad. Det är folket som är den verkliga ekonomin. Kapitalet är bara en liten del av det som gör att ekonomin fungerar. Företag som Monsanto gör enskilda bönder rika men dödar ekonomier. Folket är den verkliga ekonomin.

På hemsidan www.navdanya.org presenteras jorddemokrati-tankennärmare. Det innefattar tre "swarajs" – tre självstyren. "Swaraj", självstyre, var det slagord som den indiska frigörelsen från engelskt kolonialvälde skedde under. Förutsättningen för jorddemokrati är matsjälvstyre, frösjälvstyre och vattensjälvstyre menar man inom den rörelse som förespråkar jorddemokrati. Vandana Shiva har själv utvecklat en fröbank för olika slags regioner, t ex där det är ont om vatten, anpassad för människorna och inte bolagen.

Tusentals byar i Indien tycks ha ställt sig bakom denna rörelse. Mot sig har man stora multinationella företag som Coca-Cola, Pepsi, Monsanto, Mitsubishi, Hyundai, Suez och Vivendi.

Vandana Shiva har i annat sammanhang påpekat att det amerikanska företaget Bechtel – som var inblandat i ett misslyckat dammbygge i Indien – var det första som fick kontrakt efter Irakkriget, för att privatisera vatten och energi i floderna där. Vattnet blir en vara på en marknad som i själva verket inte är fri.

– Coca Cola drar upp vatten som ackumu-

lerats i jorden under tusentals år. Monsanto säger att de ska göra bönderna rika. Det är inte så. Tvärtom dödar de ekonomier.

- Det som behövs är, ett: levande demokrati, och två: levande kultur. Producenter av till exempel kläder måste få ha en egen lokal ekonomi.

Mikael Löfgren fortsätter fråga:

- Är allt traditionellt bra och allt modernt och nytt dåligt?
 - De där orden är vaga, svarar Vandana Shiva, det är bättre att inte använda dem. Engelsmännen införde begreppet privat-egendom i Indien. Det värsta numera är att kvinnor inte ens tillåts att födas. Ju mervil har hamnat inom världsmarknaden desto mer infanticid – dödande strax efter födseln – av flickor äger rum. Det finns också kasttänkande, där brahminerna förtrycker andra.
 - Det som är viktigt är makt – inte de här orden. Varför talar ingen om klass och ojämlikhet längre? Rättvisa, uthållighet, fred – det är frågorna vi borde tala om.
 - Dessutom ryms inte min stora bak i Lévis-jeans. En indisk sari däremot utgör sex yards av frihet!

Mikael Löfgren fortsätter:

- Är du emot global handel?
 - Det var vi indier som skapade den globala handeln, säger Vandana Shiva. Det började för tusen år sedan, med kryddor. Nu vill Monsanto och andra multinationella företag att Indien och Sverige ska sälja potatis – till varandra! Våldigt lokalt tänkt... säger Vandana Shiva ironiskt.
 - Total frihandel leder till att Monsanto och de andra får styra. Miljöskyddet förstörs av bolagen. En del av frihandelspaketet är också borttagandet av arbetarnas rättigheter. Vi kommer alla till slut att få samma villkor som arbetarna i Kina som inte har lediga söndagar, om inte en reglering av frihandeln äger rum.

Mikael Löfgren igen:

- Är det inte bättre att vara selektivt kritisk till genmanipulerade grödor?
 - Genetikforskning och molekylärbiologi har jag aldrig motsatt mig. Det är den oansvariga tillämpningen som är det dåliga. Jag är mycket selektiv i min kritik. Transgenetik – genflyttning över

artgränserna – hardäremot inte gett några fördelar och behövs inte nu. Men de vill kommersialisera det på en oansvarig nivå.

Mikael Löfgren:

- Hur ser du på begreppet "konsumentmakt"?
 - Jag säger hellre medborgarmakt. Alla har manipulerade gener i sina bomullskläder nu. Ingen vet vad det gör med våra kroppar.
 - Vi måste bli medproducenter, inte bara konsumenter.
 - Marknadskrafterna får inte vara det som styr – vi måste nå högre nivåer av mänskliga värden än så. Vår värld är inte till salu – det är vad filmen "Bullshit" egentligen handlar om!
 - När debattmötet är slut och alla börjar dra sig hemåt får jag möjlighet att ta ett foto av Vandana Shiva tillsammans med en åhörare och en av filmarna. Dessutom passar jag på att överlämna ett nummer av tidningen Fjärde Världen till henne och berätta vad den handlar om. Vandana Shiva tackar, tittar intresserat på tidningen och skyndar sedan vidare, till nya konferenser och aktiviteter.

Läsa mer:

På svenska utgav Ordfront förlag 2003 två av Vandana Shivas böcker:

"Skydda eller skövla?" samt "Krig om vattnet".

Intervju med Vandana Shiva av Sören Sommelius: De 'fattigas apotek' säljs ut till företag i USA. Sydasiens 4/2003.

Text och foto: Henrik Persson

Jord-demokrati, frågan om makten över vad som händer i världen, är det centrala, menade Vandana Shiva (mitten) vid sitt Sverigebesök. Här tillsammans med filmaren Suzanne Khardalian (till vänster) och My Lundström, folkhögskoleelev från Jakobsbergs Folkhögskola (till höger).